

Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysala Lappeenranta
Sosionomi AMK
Lastentarhanopettaja

Anna Gestranius, Laura Lipsanen, Laura Pursiainen ja Tanja Takkinen

Maahanmuuttajalasten kerhotoiminta – kohti varhaiskasvatusta

Opinnäytetyö 2019-05-18

Tiivistelmä

Anna Gestranus, Laura Lipsanen, Laura Pursiainen ja Tanja Takkinen
Maahanmuuttajalasten kerhotoiminta – kohti varhaiskasvatusta, 35 sivua
Saimaan ammattikorkeakoulu
Sosiaaliala Lappeenranta
Sosionomi AMK
Lastentarhanopettaja
Opinnäytetyö 2019

Ohjaaja: lehtori Minna Koponen, Saimaan ammattikorkeakoulu, palveluesimies Merja Heino-Kukkurainen, Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiirin (Eksote) maahanmuuttopalvelut ja kotoutumisohjaaja Hanna-Leena Iisvirta, Eksote maahanmuuttopalvelut

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää jo olemassa olevasta lastenhoitotoiminnasta pedagogista, tavoitteellista toimintaa. Kehittämistehtävinä olivat kerhotoiminnan suunnittelu, kerhomallin rakentaminen sekä kerhoon osallistuneiden kokemusten tuottaminen havaintojen pohjalta. Tarve kehittämistyölle tuli yhteistyötaholtamme Etelä-Karjalan sosiaali ja terveyspiirin (Eksote) maahanmuuttopalveluilta. Eksote järjestää kotona lasta hoitaville maahanmuuttajille kielikerhoa, jonka yhteydessä on tarjolla lastenhoitoa. Eksoten maahanmuuttopalvelut tukee maahanmuuttajien kokonaisvaltaista kotoutumista.

Opinnäytetyö oli luonteeltaan kehittämistyö. Aineistoa kerättiin havainnoimalla ja se koottiin päiväkirjaan. Havaintojen ja teoreettisen taustatiedon pohjalta laadittiin kerhomalli. Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltiin maahanmuuttoa, kotoutumista ja monikulttuurisuutta sekä suomalaisen varhaiskasvatuksen taustoja ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Kerhomallin runko suunniteltiin ja toteutettiin järjestämällä intensiivinen kuuden kerran kerhojakso. Kerhojakson toteutuksessa panostettiin sensitiiviseen kohtaamiseen ja vuorovaikutukseen asiakasperheiden kanssa. Kerhotoiminnassa painotettiin pedagogista sensitiivisyyttä ja lapsilähtöisyyttä, jotka ovat keskeisessä asemassa myös Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa. Kerhossa lähestyttiin suomalaista varhaiskasvatusta Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueiden kautta. Valituilla teemoilla tutustutettiin lapsia suomalaiseen lastenkulttuuriin ja varhaiskasvatuksen käytäntöihin.

Opinnäytetyön tuloksena tuotettiin konkreettinen kerhomalli, jota voi soveltaa vastaamaan erilaisiin tarpeisiin ja toimintaympäristöihin. Havaintojen ja kokemusten perusteella opinnäytetyössä esitettiin myös ajatuksia ja suosituksia kerhon toteuttamisen tueksi. Jatkossa aihetta voi lähestyä tutkimalla helpottaako kerhotoimintaan osallistuminen lapsen siirtymistä varhaiskasvatukseen.

Asiasanat: Kotoutuminen, maahanmuuttaja, varhaiskasvatus

Abstract

Anna Gestranus, Laura Lipsanen, Laura Pursiainen and Tanja Takkinen
Immigrant childrens club activity – towards early childhood education, 35 pages
Saimaa University of Applied Sciences
Social Services Lappeenranta
Bachelor of Social Services
Bachelor´s Thesis 2019
Instructors: Senior Lecturer Minna Koponen, Saimaa University of Applied Sciences, Service Supervisor Merja Heino-Kukkurainen, Eksote Immigrant Service Unit and Integration Instructor Hanna-Leena Iisvirta, Eksote Immigrant Service Unit

The purpose of this thesis was to improve and develop already existing child care activity into a pedagogic, goal-directed activity. Development tasks were planning the club activity, building a club model and producing experiences from the club participants by observing the activity. Need for the development work came from our liaison Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskus (Eksote). Eksote immigration service unit arranges Finnish language studies for the immigrant parents who care for their small children at home. Eksote immigration service unit supports the integration of the immigrants. Supporting the integration of the families with small children was the purpose of this thesis.

The thesis was a developmental research work. The observation material was collected into a diary. Club model for the immigrant children was created with the help of the observations and theoretic background information. Thesis' theoretic part discussed immigration, integration, multiculturalism, Finnish early childhood education backgrounds and national curriculum for early childhood education and care.

The club model was planned and carried out as an intensive club period that included six gatherings. Sensitive encountering and interaction with customer families throughout the instruction was club instructors' fundamental approach. Pedagogical sensitivity and child oriented approach were emphasized during the club activity. The club activity approached Finnish early childhood education by the learning divisions of the national curriculum for early childhood education and care. By means of the chosen themes children were introduced into Finnish children's culture and customs of early childhood education.

The result of the thesis and development work was a concrete club model that can be adapted into different needs and operational environments. Observation and experience based thoughts and guidelines were presented in the thesis to support the club instructing. In the future topic could be approached by researching the possible benefits in the transition period when proceeding to the early childhood education services.

Keywords: Integration, immigrant, early childhood education

Sisällys

1	Johdanto.....	5
1.1	Kehittämistoiminnan lähtökohdat	5
1.2	Keskeisiä käsitteitä.....	6
2	Maahanmuutto.....	7
2.1	Kotoutuminen ja kotouttaminen.....	8
2.2	Lapsiperheen kotoutuminen	9
2.3	Monikulttuurisuus kerhotoiminnan taustatekijänä.....	10
3	Suomalainen varhaiskasvatus.....	11
3.1	Varhaiskasvatuksen historiaa ja kehitys nykymuotoonsa	11
3.2	Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet.....	13
3.3	Maahanmuuttajalasten varhaiskasvatuksen erityispiirteet	16
3.4	Leikkikerhotoiminnasta avoimen varhaiskasvatuksen palveluksi.....	17
4	Toteutus.....	18
4.1	Kerhon teemat.....	22
4.2	Keskeiset työskentelytavat kerhossa	23
4.3	Aineisto, sen käsittely ja tulkinta.....	27
5	Tulokset.....	27
5.1	Havaintoja kerhosta.....	28
5.2	Kerhomalli ja sen soveltaminen.....	30
6	Pohdinta	32
	Lähteet.....	36

1 Johdanto

Maahanmuutto ja yhteiskuntamme monikulttuurisuus ovat tärkeitä ja ajankohtaisia aiheita. Vuonna 2017 Suomessa asui noin 249 500 ulkomaan kansalaista. Tilastot osoittavat määrän kasvaneen jatkuvasti 1990-luvulta lähtien. (Tilastokeskus 2017.) Lapsiperheistä 50 000 oli vuonna 2012 sellaisia, joissa vähintään toinen vanhemmista oli vieraskielinen. Lapsiperheitä, joissa molemmat vanhemmat olivat vieraskielisiä, oli vuonna 2012 noin 30 000. (Väestöliitto 2018.)

Maahanmuuttajat ja etenkin pakolaisina Suomeen tulleet hoitavat lapsiaan pitkään kotona. Maahanmuuttajaäitien työmarkkinatilanne on huono ja kotihoidon tuki lienee heille vaihtoehto työttömyydelle. (Tervola 2016.) Jos perheet ovat kotona eivätkä kohtaa suomalaisia, lapset eivät saa kokemuksia suomalaisesta lastenkulttuurista tai kuule suomen kieltä. Mielestämme onkin tärkeää, että maahanmuuttajalapsen saavat kosketuksen suomalaiseen lastenkulttuuriin jo ennen päiväkotiin menemistä, jotta kotoutuminen voi alkaa pehmeästi.

1.1 Kehittämistoiminnan lähtökohdat

Opinnäytetyömme syntyi työelämän tarpeesta. Työelämän yhteistyökumppanimme toimi Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden, Eksoten, maahanmuuttopalvelut. Maahanmuuttopalvelut tarjoavat kotona lasta hoitaville vanhemmille mahdollisuuden opiskella suomen kieltä heille suunnatussa kerhossa, jonka yhteyteen on järjestetty lastenhoitopalvelu. Maahanmuuttopalveluiden mukaan kotivanhempien kielipinnat tukevat asiakkaiden kotoutumista. Maahanmuuttopalvelut toivovat kielikerhon ohessa järjestettävän lastenhoidon kehittämistä tavoitteelliseksi toiminnaksi. Opinnäytetyömme vastaa tähän toiveeseen tuottamalla mallin lasten pedagogisen kerhotoiminnan järjestämisen pohjaksi. Tarkoituksena on luoda helposti hyödynnettävä toimintamalli ja runko maahanmuuttajalasten kerhotoiminnalle. Tavoitteenamme on tämän toiminnan kautta helpottaa maahanmuuttajalasten sopeutumista suomalaiseen varhaiskasvatukseen ja sitä kautta tukea koko perheen kotoutumista.

Varhaiskasvatuksen kentällä työskennellessämme olemme huomanneet, että päiväkodin aloittaminen voi olla maahanmuuttajalapselle haastavaa. Kulttuu-

rishokki, uusi kieli ja uudet käytännöt hämmentävät lasta ja tämän perhettä. Maahanmuuttajalapsille on kehitetty monenlaista toimintaa, mutta pedagogisesti perusteltua, suunniteltua, tavoitteellista ja arvioitua varhaiskasvatusta edeltävää toimintaa emme ole Suomesta löytäneet. Opinnäytetyömme sijoittuu siis kentällä nivelvaiheeseen, jossa tällä hetkellä ei ole vastaavanlaista toimintaa merkittävässä määrin tarjolla. Se kehittää olemassa olevaa palvelua ja on täten menetelmältään tutkimuksellista kehittämistoimintaa. Salosen, Elorannan, Hautalan ja Kinnoksen (2017) mukaan kehittämistoiminnan keskeisenä tavoitteena on jonkin asiailan muuttaminen tai uudistaminen. Opinnäytetyössämme tämä tarkoittaa lastenhoitotoiminnan uudistamista varhaiskasvatusta kohti suuntaavaksi kerhotoiminnaksi.

Kehittämistehtäviksemme muotoutuivat:

- 1) kerhotoiminnan suunnitleminen ja kehittäminen
- 2) osallistujien kokemusten tuottaminen havainnoinnin avulla
- 3) kerhomallin rakentaminen.

1.2 Keskeisiä käsitteitä

Tässä luvussa kuvaamme opinnäytetyömme kannalta keskeisimpiä käsitteitä. Monet käsitteistä ovat laajoja ja monitulkintaisia, mistä syystä koimme tärkeäksi niiden määrittelyn. Samalla tulemme kuvanneeksi opinnäytetyömme viitekehysten.

Maahanmuuttaja on yläkäsite, jota voidaan käyttää viitatessa ulkomailla syntyneisiin ja Suomeen eri perustein muuttaneisiin henkilöihin. Muuton perusteita voivat olla esimerkiksi pakolaisuus tai työ-, opiskelu- tai perhesyyt. (THL 2019.)

Kotoutuminen on kahteen suuntaan vaikuttava prosessi, jonka tavoitteena on maahanmuuttajan kokemus yhteiskunnan täysivaltaisena jäsenenä toimimisesta. Kotoutumisen seurauksena maahanmuuttaja voi osallistua aktiivisesti yhteiskuntaan ja työllistyä. Kotouttamisella puolestaan tarkoitetaan niitä viranomaistoimenpiteitä, joiden avulla yksilön kotoutumista pyritään edistämään. (THL 2019.)

Varhaiskasvatuksen toimintaympäristöllä tarkoitamme tässä yhteydessä niitä tahoja ja fyysisiä paikkoja, joissa toteutetaan varhaiskasvatusta. Tällaisia voivat

olla esimerkiksi päiväkotia, perhepäivähoito sekä kerho- ja leikkitoiminta. Varhaiskasvatusta puolestaan on Opetushallituksen määritelmän mukaisesti suunnitelmallinen kasvatusta, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painotetaan pedagogiikkaa. (OPH 2019.)

Osallisuudella tarkoitamme yksilön mahdollisuutta osallistua häntä ympäröivän yhteisön toimintaan sekä tämän mahdollisuuksia vaikuttaa hänelle suunnatun toiminnan muodostumiseen. Osallisuudella on sosiaalisia, taloudellisia ja poliittisia ulottuvuuksia (TEM 2019). Näistä kerhotoiminnassamme korostuu sosiaalinen ulottuvuus.

Monikulttuurisuus ymmärretään paremmin yhteiskunnan sisällä oleviin useisiin kulttuuriin, kielellisiin ja maailmankatsomuksellisiin ryhmiin, jotka eriävät toisistaan, mutta kuitenkin jakavat yhdessä julkisen tilan yhteiskunnassamme. Monikulttuurisuuden turvaamiseen on Suomessa tehty perusoikeusuudistus 1995, jolloin on turvattu vähemmistöryhmiksi nähtyjen oikeutta ylläpitää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Tämä muutos tukee myös Suomea sitovaa kansainvälistä ihmis- oikeussopimusta. (Kerkkänen 2012.)

2 Maahanmuutto

Vuonna 2018 Suomesta haki ensimmäistä kertaa oleskelulupaa 28 610 ja kansainvälistä suojelua 4 548 henkilöä. Oleskeluluvan jatkoa haki 29 054 ja pysyvää oleskelulupaa 8 717 henkilöä. Lisäksi 14 196 henkilöä haki Suomen kansalaisuutta. (Maahanmuuttovirasto 2019.)

Etelä-Karjalan maahanmuuttopalveluiden kotisivuilta löytyvien tietojen mukaan vuoden 2017 lopussa yksinomaan Etelä-Karjalassa asui 4 882 ulkomaan kansalaista, joista Lappeenrannassa 3 308, Imatralla 1 076, Ruokolahdella 105, Taipalsaarella 104, Luumäellä 96, Rautjärvellä 86, Parikkalassa 51, Lemillä 32 ja Savitaipaleella 24 henkilöä. Etelä-Karjalaan muuttaneista valtaosa, 2 394 henkilöä, oli lähtöisin Venäjältä. Toiseksi suurin ryhmä olivat virolaistaustaiset, joita oli 407 henkilöä. Syyriasta lähtöisin olevia oli 164, Thaimaasta 153, Turkista 125, Kiinasta 122, Iranista 92 ja Vietnamista 91 henkilöä. (Eksote 2019b.)

2.1 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Kotoutuminen on monimutkainen ja pitkä prosessi, jonka aikana maahanmuuttaja kokee paljon tunteita. Elämän aloittaminen uudessa maassa vaatii voimia, sillä kaikki on uutta. Jokainen maahanmuuttaja käy läpi ison prosessin käsitellessään elämänmuutoksen aiheuttamia tuntemuksia ja ulkoisten olosuhteiden aiheuttamia muutoksia. Uudet tavat, kieli ja ihmiset vaativat totuttelua. (Mielenterveystalo 2018.)

Iso elämänmuutos vaikuttaa kaikkiin elämän osa-alueisiin. Kieli, kulttuuri, sosiaaliset suhteet, yhteiskunnallinen asema ja elämäntavat eroavat totutusta. Muutoksesta voi aiheutua huolta, stressiä ja masennusta. Maahanmuuttajan mielenterveyttä suojaavia tekijöitä ovat esimerkiksi sosiaaliset suhteet ja yhteisön tuki. (Suomen mielenterveysseura 2015, 5.)

Eksoten maahanmuuttopalveluiden palveluesimies Merja Heino-Kukkurainen (2019) pitää tärkeänä, että maahanmuuttajat voivat jo heti kotoutumisen alkuvaiheesta alkaen tuntea kuuluvansa osaksi yhteiskuntaa. Heino-Kukkuraisen mukaan ei ole tarkoitus tehdä asiakkaasta palveluriippuvaista, vaan voimaannuttaa ja valtaistaa häntä pärjäämään itsenäisesti tulevaisuudessa.

Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) tuli voimaan 1. syyskuuta vuonna 2011 ja sen tavoitteena on vastata maahanmuuton kasvuun ja monimuotoistumiseen. Kotoutumislaki säättää palvelujen tuottamista siten, että kaikki maahanmuuttajat saavat perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, työelämästä ja kotoutumista edistävästä palveluista. Kotouttamistoimenpiteistä ja -palveluista on lain mukaan tavoitteena muodostaa selkeä ja johdonmukainen kokonaisuus, joka tukisi maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa. (Eksote 2019a.)

Maahanmuuttajien kotoutumisen edistäminen edellyttää tiivistä yhteistyötä eri hallinnonalojen sekä julkisen ja kolmannen sektorin toimijoiden kesken koko Suomessa. Valtakunnallisella tasolla Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa maahanmuuttajien kotouttamisesta ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä sekä maahanmuuttajien opiskelun ja työllistymisen edistämisestä. Muita maahanmuuttajien kotouttamista edistäviä valtakunnallisia toimijoita ovat Sisäministeriö, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriö, Oikeusministeriö, Ulkoasiainministeriö

sekä Maahanmuuttovirasto, Opetushallitus, Etnisten neuvottelukunta (ETNO) ja Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimisto. (Eksote 2019a.)

Etelä-Karjalan kotouttamisohjelma noudattaa valtakunnallisen kotouttamisohjelman tavoitteita. Tavoitteet ovat maahanmuuttajien oman kulttuurin vahvuuksien hyödyntäminen Suomen innovaatiokyvyn vahvistamiseksi, kotouttamisen tehostaminen poikkihallinnollisesti, valtion ja kuntien yhteistoiminnan lisääminen kansainvälistä suojelua saavien vastaanotossa sekä avoimeen maahanmuuttopoliittikkakeskusteluun kannustaminen. (Eksote 2019a.)

2.2 Lapsiperheen kotoutuminen

OECD:n 5.9.2018 julkaisemassa raportissa todetaan, että Suomessa tulisi kiinnittää huomiota erityisesti maahanmuuttajalasten ja maahanmuuttajaäitien kotoutumiseen. Raportissa todetaan, että Suomessa maahanmuuttajaäitien mahdollisuus jättäytyä kotiin hoitamaan lapsia näkyy erityisen suurina eroina työllisyydessä maahanmuuttajaäitien ja suomalaistaustaisten äitien välillä. Raportissa huomautetaan myös, että maahanmuuttajaäitien kotiin jääminen voi vaikuttaa myös heidän lastensa elämään pitkällä aikavälillä. Vähäisempi osallistuminen varhaiskasvatukseen ja vähäiset altistukset suomen kielelle voivat heikentää maahanmuuttajalasten koulumenestystä. (OECD 2018.)

Perheiden kotoutumisen tehostaminen on yksi Etelä-Karjalan kotouttamisohjelman tärkeistä tavoitteista. Kotouttamisohjelmassa sitä tavoitellaan eri keinoilla, joista yksi on verkostomainen toimintatapa harraste- ja opiskelumahdollisuuksien tarjoamiseksi perheille, myös kotiäideille. Perheiden kotoutumista edistetään kehittämistyön ja palvelujen monitoimijaisella tarjonnalla yhdessä viranomaisten ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. (Eksote 2019a.) Lapsiperheen kotoutumisesta puhuttaessa palveluesimies Merja Heino-Kukkurainen (2019) toteaa, että monikulttuurisuutta arvostava varhaiskasvatus on hyvä kotouttamisen työväline ja osallisuuden mahdollistaja.

Päivi Mustonen (2007) on tarkastellut pro gradu -tutkielmassaan maahanmuuttajien kokemuksia asiakaslähtöisyydestä. Tutkimuksen tuloksissa nousi esiin sekä myönteisiä että kielteisiä kokemuksia asiakaslähtöisyydestä, jotka molemmat liittyivät pääosin vuorovaikutukseen ja asiakkaan kohtaamiseen. Mustosen (2007)

haastattelemat maahanmuuttajat kokivat tulevansa pompotelluiksi luukulta toiselle. Palvelujärjestelmä näyttäytyi pirstaleisena, mikä kertoo asiakaslähtöisyyden toimimattomuudesta. Mustonen esittääkin, että maahanmuuttajien ja maahanmuuttajayhteisöjen roolin tulisi olla keskeinen palvelujen ja käytäntöjen kehittämisessä. Asiakkaan oman toimijuuden tukeminen tulisi nähdä palvelujen tavoitteena. Asiakkaan näkeminen oman tilanteensa asiantuntijana ja aitona toimijana mahdollistaisi Mustosen mukaan todellisen asiakaslähtöisyyden toteutumisen. (Mustonen 2007, 75–79.)

Tiia Turusen (2007) kandidaatintutkielmassa todetaan, että varhaiskasvatuksen henkilöstö kokee maahanmuuttajalasten kotouttamisessa haasteita. Kulttuurierojen ja kommunikaation vaikeuksien koettiin tuovan haastetta lapsen kasvatukseen. Resurssit eivät aina välttämättä josta tarvittavaan pienryhmätoimintaan ja yksilölliseen tukeen, jota lapsi kotoutumisen alkuvaiheessa tarvitsisi. (Turunen 2017, 34–36.)

2.3 Monikulttuurisuus kerhotoiminnan taustatekijänä

Opinnäytetyössämme monikulttuurisuus on suuressa roolissa. Eksoten maahanmuuttopalveluiden asiakkaiden taustat ovat kulttuurisesti moninaisia. Täten myös kerhomme asiakkaat muodostavat heterogeenisen ryhmän erilaisine taustoineen. Opinnäytetyömme vastaa monikulttuurisuuden asettamiin haasteisiin kerhomallin perusteellisen suunnittelun kautta.

Suomi ei koskaan ole ollut yksikulttuurinen maa, vaikka näin usein keskusteluissa väitetään. Maassamme on aina vallinnut useita eri kulttuureita. Maahanmuutto ja maailmanlaajuiset muuttoliikkeet 1990-luvulla tekivät monikulttuurisuudesta uudella tavalla ajankohtaisen. (Rastas ym. 2005, 16–18.)

Monikulttuurisuus käsitteenä on monimerkityksellinen. Sillä voidaan viitata yksinomaan maahanmuuttajien määrään tai tarkoittaa julkilausuttua, tavoitteellista politiikkaa. Yksinkertaisuudessaan monikulttuurisuus voidaan käsittää yhteiskunnassa elävien erilaisten ryhmien kulttuuristen erojen rinnakkaiselona. Eletään samassa tilassa ja ajassa, eri kulttuurien kanssa. (Rastas ym. 2005, 20–21.)

Monikulttuurisuudesta voidaan puhua myös haasteina arjessa. Yleensä haasteet linkittyvät vahvasti instituutioihin, esimerkiksi koulu- tai päiväkotimaailmaan tai terveydenhuollon palveluihin, ja niissä työskentelevien ammattilaisten työhön. Yksittäisen yksilön kohdalla arjen haasteet ja monikulttuurisuus näyttäytyvät kohtaamisina eri kulttuuritaustaa edustavan henkilön kanssa esimerkiksi työpaikalla. (Rastas ym. 2005, 23.)

Viranomaisnäkökulmasta monikulttuurisuus liittyy ennen kaikkea erilaisten prosessien hallintaan. Viranomaisten oletetaan ratkaisevan kaikki ongelmat ja olevan keskeisiä toimijoita monikulttuurisuuteen liittyvissä asioissa. (Rastas ym. 2005, 25)

3 Suomalainen varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan alle kouluikäisille suunnattua toimintaa, jota voidaan toteuttaa päiväkodeissa, perhepäivähoidossa tai muissa varhaiskasvatusympäristöissä. Toiminnan kokonaisuus muodostuu hoidosta, opetuksesta ja kasvatuksesta, ja se on luonteeltaan suunnitelmallista ja tavoitteellista. Varhaiskasvatustoiminnassa painottuu pedagogiikka. Lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukeminen sekä hyvinvoinnin edistäminen ovat varhaiskasvatuksen keskeisiä tavoitteita. (OPH 2019.)

3.1 Varhaiskasvatuksen historiaa ja kehitys nykymuotoonsa

Suomen varhaiskasvatuksella on pitkä historiansa, joka sai alkunsa 1800-luvun puolivälissä. Tuolloin suomalaisen kansakoulun isä Uno Cygnaeus toi Suomeen fröbeliläisen kasvatuserityksen. Osana Cygnaeuksen kansansivistysjärjestelmää perustettiin Jyväskylään ensimmäinen suomenkielinen lastentarha ja lastenseimi vuonna 1863. Tuolloin lasten opettaminen oli ensisijainen tavoite. 1800-luvun lopussa Hanna Rothman perusti Helsinkiin kansanlastentarhan helpottamaan kaupungistumisen ja teollistumisen synnyttämää lastenhoito-ongelmaa. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa lastentarhatoiminnassa painottui sosiaalinen ja hoidollinen puoli pedagogisen sisällön ohella. Tuolloin pyrkimyksenä oli ennen kaikkea parantaa köyhimpien lasten elinoloja. (Eerola-Pennanen ym. 2017, 22–23.)

Sotien jälkeen Suomessa aloitettiin yhteiskunnan ja hyvinvointivaltion jälleenrakentaminen ja koettiin suuri yhteiskuntarakenteen muutos. Maatalouden työllistävää merkitys romahti ja maalta muutettiin kaupunkeihin töiden toivossa. Naiset alkoivat mennä kodin ulkopuolisiin töihin. Tästä syntyi tarve lasten päivähoidolle. Päivähoitopalvelut ovat syntyneet vahvan työvoima- ja sosiaalipoliittisen ideologian pohjalle. (Alila ym. 2014, 8.)

Nykymuotoisen varhaiskasvatuksen käännekohta oli lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) astuminen voimaan vuonna 1973. Käsitteen *varhaiskasvatus* käyttöönotto ajoittuu niin ikään 1970-luvulle, jolloin se muodostettiin englanninkielisen termin *early childhood education* pohjalta. Englanninkieliseen käsitteeseen sisältyy ajatus ns. educare-mallista, jossa opetus, kasvatus ja hoito nivoutuvat yhteen. (Alila ym. 2014, 9–14.) Kehittämistehtävässämme toteutamme educare-ajatusta kehittämällä olemassa olevaa lastenhoitotoimintaa pedagogisesti painottuvaksi hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudeksi.

Varhaiskasvatuksen kehittyminen eteni vuonna 1980 Kasvatuskomitean julkistamassa mietintönsä, jossa esitettiin, ettei päivähoito saisi olla työvoimapolitiittisten suhdanteiden heiteltävänä. Tarveharkintaisesta hoidosta siirryttiin subjektiiviseen päivähoito-oikeuteen vuonna 1996, mikä oli seuraava merkittävä käännekohta varhaiskasvatusjärjestelmän kehityksessä. Siirtymän tavoitteena oli antaa kaikille lapsille mahdollisuus päivähoitopalveluihin. Taustalla vaikuttivat hyvinvointivaltion rakentamiseen tähtäävät universalismin periaatteet. Tuolloin varhaiskasvatus myös vakiintui yleisen kasvatustieteen opetusalaaksi yliopistoissa. Esiopetus alkoi eriytyä omaksi osa-alueekseen ja rakentui osaksi perusopetusta vuonna 1998. (Alila ym. 2014, 12–16.)

2000-luvun merkittävimpiä muutoksia on ollut päivähoidon ja varhaiskasvatuksen hallinnollinen siirtyminen sosiaaliministeriön alaisuudesta opetus- ja kulttuuriministeriöön vuonna 2013. Samana vuonna myös esiopetus päätettiin säätää velvoittavaksi. 2000-luvulla on myös koettu uusliberalismin vaikutus poliittisessa päätöksenteossa. Varhaiskasvatuspalveluissa uusliberalismin markkinajohtoinen ideologia on näyttäytynyt yksityisten, voittoa tavoittelevien varhaiskasvatuspalveluiden syntymisenä ja yleistymisenä. (Alila ym. 2014, 13–16.)

Parhailaan Suomessa on tapahtumassa koulutuspoliittisen asenteen muutos, jonka myötä päiväkotit on saanut yleisen hyväksynnän päivähoiton pääasiallisena toimintamuotona. Erityisen hyvin kehitys näkyy esiopetuksen osallistumisasteessa, joka on noin 98 %. Varhaiskasvatusta ei kuitenkaan vielä kokonaisuutena hahmoteta koulutuspoliittisena palveluna, joten muutoksen voidaan ajatella olevan yhä kesken. (Alila ym. 2014, 16.)

Varhaiskasvatus on kehittynyt historian aikana köyhäinhoidosta sosiaalihuollon kautta osaksi kasvatus- ja koulutusjärjestelmää. Sen ohjaus on kehittynyt 1970-luvulta lähtien normiohjauksesta informaatio- ja ohjelmaohjauksen suuntaan, mikä on vaikuttanut ohjauksen systemaattisuuteen ja suunnitelmallisuuteen johtaen pedagogisen laadun suureen vaihteluun. Uusia globaaleja näkökulmia varhaiskasvatuskeskusteluun ovat tuoneet kansainvälistyminen ja monikulttuurisuus. Kansainvälisiin arviointeihin osallistumisen kautta pedagogiikan laadun tarkasteluun on löydetty uusia näkökulmia ja kehittämiskohteita. (Alila ym. 2014, 16–20.)

3.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatukseen (36/1973) perustuva Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, joka määrittelee sen, miten paikalliset ja lasten omat varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan. Varhaiskasvatuksen järjestäjien tehtävänä on laatia paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat valtakunnallisten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta. Ne voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi tai jokaiselle toimintamuodolle erikseen. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia asiakirjoja, ja niitä on arvioitava ja kehitettävä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.)

Oppimisen alueet varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty oppimisen alueet, jotka kuvaavat pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri osa-alueista. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa henkilökuntaa suunnittelemaan ja toteuttamaan pedago-

gista toimintaa eri oppimisen alueilla lasten kiinnostukseen ja osaamiseen pohjautuen. Oppimisen alueet on ryhmitelty viideksi kokonaisuudeksi: kielten rikas maailma, ilmaisun monet muodot, minä ja meidän yhteisömme, tutkin ja toimin ympäristössäni sekä kasvan, liikun ja kehityn. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40.)

Kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisen identiteetin kehityksen vahvistaminen on yksi varhaiskasvatuksen tehtävistä. Lapsen kielellisten taitojen kehittyminen avaa lapselle uusia vaikuttamisen keinoja sekä mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen. Yhteistyö vanhempien kanssa tekee kielellisen ja kulttuurisen moninaisuuden näkyväksi. Lapsen kielellistä muistia ja sanavarantoa voi laajentaa esimerkiksi lorujen ja laululeikkien avulla tai nimeämällä asioita ja käyttämällä kuvaavia sanoja. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40–42.)

Lasten sanallisen, kehollisen, musiikillisen ja kuvallisen ilmaisun taitoa kehitetään tavoitteellisesti. Tästä oppimisen alueesta käytetään nimeä ilmaisun monet muodot. Lapsille tarjotaan mahdollisuus tutustua eri taiteenaloihin ja kulttuurinperintöön hänelle mieluisella ja innostavalla tavalla. Taiteelliset kokemukset ja itsensä ilmaiseminen auttavat lasta edistymään oppimisessa ja sosiaalisissa taidoissa ja kehittävät lapsen myönteistä minäkuvaa. Myös eettisen ajattelun kehittymisen kannalta on tärkeää, että lapsella on kyky kuvitella ja luoda mielikuvia. Taide- ja ilmaisukasvatus on usein ennalta suunniteltua toimintaa, mutta myös spontaanille ilmaisulle annetaan tilaa. Tavoitteena on tarjota monipuolisia kokemuksia ilmaisusta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 42–43.)

Myös lapsen valmiuksia ymmärtää itseään sekä lähiyhteisönsä monimuotoisuutta ja siinä toimimista halutaan kehittää. Tätä valmiutta lähestytään eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden sekä median näkökulmista. Hyviä lähestymistapoja ovat muun muassa sadut, musiikki, kuvataide, leikki, draama ja vierailut eri lähiympäristön tapahtumissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 44.)

Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lapsen valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää luontoa ja rakennettua ympäristöään. Tutkin ja toimin ympäristösäni -oppimisalueen tavoitteena on tarjota lapsille ympäristö- ja teknologiakasvatusta sekä tukea matemaattisen ajattelun kehittymistä. Ympäristökasvatuksessa vahvistetaan luontosuhteen syntymistä ja ohjataan kohti kestävästä elämäntapaa. Teknologiakasvatuksen tavoitteena on herättää tutkiva ja kokeileva työtapo ja ohjata lapsia keksimään omia luovia ratkaisuja. Matematiikkaan tutustutaan leikinomaisen toiminnan myötä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 46–47.)

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alue kannustaa terveyttä ja hyvinvointia arvostamaan elämäntapaan. Lasta innostetaan liikkumaan monipuolisesti ulkona ja sisällä kaikkina vuodenaikoina. Fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen oppimisen ja kehittymisen sekä kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Lasten sosiaaliset taidot, kuten vuorovaikutustaidot ja itsesäätely, kehittyvät ryhmässä liikkeessä. Varhaiskasvatuksessa tuetaan ja edistetään myös lapsen myönteistä suhtautumista monipuoliseen ja terveelliseen ruokailuun. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 47–48.)

Lapsen osallisuus varhaiskasvatuksessa

Pedagogisesti sensitiivinen aikuinen toimii ryhmässä miellyttävän ja positiivisen ilmapiirin luojana. Sensitiivisyydellä tarkoitetaan sitä, että aikuinen vastaa havaitsemiinsa lasten reaktioihin ja aloitteisiin lasten toimintaa tukevilla tavoilla (Mäkelä n.d.). Aikuinen kannustaa lapsia toimimaan keskenään ja ohjaa heitä uusiin haasteisiin huomioiden lasten omat mielenkiinnon kohteet, taidot ja oppimisvalmiudet. Osallisuus yksilöllisenä ryhmän jäsenenä antaa lapselle positiivisia kokemuksia yhteydestä toisiin. Positiiviset vuorovaikutuskokemukset vahvistavat lapsen itsetuntemusta, lisäävät lapsen motivaatiota yhdessä toimimiseen ja sitä kautta edistävät uuden oppimista. Päiväkodissa lastentarhanopettajien tehtävä on löytää ne lapsilähtöiset pedagogiset keinot, joilla lasten vuorovaikutustaitoja ja osallisuutta tuetaan yksilöllisesti. (Sajaniemi ym. 2015, 148.)

Leena Turja (2016) käsittelee artikkelissaan lasten osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Hänen mukaansa kasvattajan ja lapsen väliset valtasuhteet ovat muuttumassa aikuisjohtoisesta ohjaamisesta lapsilähtöisempään ajatteluun. Lapset ajattelevat aktiivisempina kuin ennen, ja heidän toimijuuttaan arvostetaan ja korostetaan entistä enemmän. (Turja 2016, 47.)

Osallistuminen on osallisuuden ensimmäinen askel. On kuitenkin pohdittava, milloin lapsi pelkästään osallistuu ja milloin hän on sen lisäksi myös osallinen esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Osallistuminen toimintaan voi kuitenkin olla askel kohti syvempää osallisuutta. Todellista osallisuutta on se, että lapsi saa oman äänensä kuuluviin ja pystyy vaikuttamaan hänen elämäänsä koskeviin asioihin ja päätöksiin sekä yksin että ryhmässä. (Turja 2016, 47.)

3.3 Maahanmuuttajalasten varhaiskasvatuksen erityispiirteet

Jokaisella lapsella ja perheellä on oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen. Valtakunnallisissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan varhaiskasvatuksen olevan osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa, jossa kulttuurinen moninaisuus nähdään yhteiskunnan voimavarana. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Kasvattajien tieto toisista kulttuureista ja erilaisista katsomuksista on edellytys eri kulttuureista tulevien asiakkaiden ymmärtämiselle. Dialogisuus erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista on tärkeää varhaiskasvatuksessa. Dialogisuuden kautta luodaan uusia tapoja toimia yhdessä edistäen kulttuurisesti kestävästä kehitystä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 31.)

Lappeenrannan kaupungin omassa Suomi toisena kielenä (S2) varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa -opetussuunnitelmassa painotetaan kielen kuuntelun ja ymmärtämisen tärkeyttä. Kieli on ajattelun ja ilmaisun kannalta olennainen väline. Kielen avulla lapsi jäsentää ympäröivää maailmaansa ja ilmaisee itseään. Esimerkiksi luetun kuunteleminen antaa lapselle mahdollisuuden kehittyä vähitellen kuuntelijaksi, puhujaksi, lukijaksi ja kirjoittajaksi. Puheen oppimisen alkuvaiheeseen liittyvät kiinteästi konkreettinen, toiminnallinen ja kuvallinen malli, esimerkiksi tukiviittomat ja kuvat. Tukiviittomien ja kuvien käytön on oltava yhtenevää

kaikkien aikuisten kesken. Selkosuomen ja helppojen harjoitteiden avulla saavutetaan helpommin yhteisymmärryksellisiä hetkiä, joista lapsi ja kasvattaja voivat iloita yhdessä. (Lappeenrannan suomi toisena kielenä (S2) opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa 2017, 3–7.)

Käytännön tasolla Lappeenrannan S2-opetussuunnitelma kertoo alle kolmevuotiaiden lasten suomen kielen oppimisen tapahtuvan osana päiväkodin jokapäiväistä toimintaa. Yli kolmevuotiaalle järjestetään jokapäiväisen toiminnan lisäksi vähintään kahdesti viikossa erityistä suomen kielen opetusta esimerkiksi kielipajatoimintana sekä yksilö-, pari- ja ryhmätyöskentelyinä. S2-opetuksen sisällöt valitaan aiheista, jotka tukevat suomalaiseseen kulttuuriin kotoutumista. Keskeisiksi sisällöiksi Lappeenrannan S2-opetussuunnitelmassa on mainittu sanavaraston kartuttaminen, käsitteiden harjaannuttaminen sekä toimintaohjeiden ymmärtäminen ja noudattaminen. Tavoitteeksi on nostettu arkielämän perussanaston oppiminen ja sen luonteva käyttäminen erilaisissa tilanteissa. Sanaston oppiminen tapahtuu vuorovaikutustilanteissa ja vaatii toistoa ja systemaattisuutta. Lapsi tarvitsee oppiakseen positiivista palautetta sekä riittävästi aikaa aikuisen seurassa joko kahden kesken tai hyvin pienessä ryhmässä. (Lappeenrannan suomi toisena kielenä (S2) opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa 2017, 3–7.)

Lappeenrannan S2-suunnitelmassa muistutetaan lasten kielen oppimisen etenevän yksilöllisesti. Yksilöllinen huomioiminen on tästä syystä tärkeää ja tukee oppimista. Virheet kuuluvat oppimisprosessiin eikä niitä pitäisi oikoa. Sen sijaan annetaan malli kielen rakenteiden oikeanlaisesta käytöstä. Oppimisen apuna käytetään eri aisteja. Erilaiset liikuntaleikit, lorut ja laulut ovat hyvä tuki oppimiseen. Esikouluikäisen lapsen kielellistä tietoisuutta pitää harjoittaa suomen kielen osalta, vaikka äidinkieli olisikin tämän ajattelun kieli, sillä koulussa opiskellaan suomeksi. (Lappeenrannan suomi toisena kielenä (S2) opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa 2017, 8.)

3.4 Leikkikerhotoiminnasta avoimen varhaiskasvatuksen palveluksi

Amerikkalainen Playground Movement on maailman ensimmäisiä avoimen, ohjatun leikkitoiminnan mullistuksia. 1800-luvulla Chicagossa ja muutamassa

muussa suuressa kaupungissa avatut leikkipuistot antoivat lähiölapsille mahdollisuuden leikkiä valvotussa, lasten tarpeisiin vastaavassa ympäristössä. Leikki-toiminnan kehittäjät uskoivat, että puistotoiminta edisti lasten henkistä ja fyysistä hyvinvointia merkittävästi. Koulutetut leikkiohjaajat ohjasivat suunniteltua toimintaa kuntien ylläpitämissä puistoissa, joissa lasten oli leikin lisäksi mahdollista esimerkiksi uida tai jumptata. (Encyclopedia of Chicago 2005.)

Suomi otti mallia Yhdysvalloista ja aloitti ensimmäisen kesäleikkipuistotoiminnan vuonna 1914 Suomen voimistelijaopettajainliiton järjestämänä. Myös tällä toiminnalla oli tarkoitus mahdollistaa vähävaraisille lapsille ohjattua ja valvottua turvallista toimintaa. Sittemmin kehittyneet puistotätitoiminnat, päiväkerhot, perhekahvilat, avoimet päiväkodit ja asukaspuistot ovat monille suomalaisille lapsiperheille tuttuja. (Alila & Portell 2008, 12.)

Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksen mukaan avoimen varhaiskasvatuksen toiminnalla on kolme tavoitetta: lasten keskinäisen toiminnan, leikin ja kontaktien mahdollistaminen, lasten varhaiskasvatuksen tukeminen ja vanhempien vertaistuen ja aikuiskontaktien mahdollistaminen. Toimintaa järjestävät pääasiassa kunnat, järjestöt ja seurakunta. (Alila & Portell 2008, 75–77.)

Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksessa todetaan, että avoin varhaiskasvatustoiminta tarvitsee pedagogista kehittämistä, vakiinnuttamista osaksi varhaiskasvatuspalveluja, yhteistyön kehittämistä ja erityisen tuen kehittämistä, jotta kaikkien lasten osallisuus mahdollistuisi. (Alila & Portell 2008, 63–66.) Suunnittelemamme kerhotoiminta mahdollistaa maahanmuuttajaperheille Sosiaali- ja terveysministeriön tutkimuksen mukaisten tavoitteiden tavoittelun asiakaslähtöisessä varhaiskasvatuskerhossa. (Alila & Portell 2008, 71.)

4 Toteutus

Eksoten maahanmuuttopalveluiden toiveena oli, että opinnäytteemme kehittää heidän käyttöönsä valmiin kerhotoimintamallin, jonka pohjalta kerhon ohjaajat voivat toteuttaa pedagogisesti perusteltua kerhotoimintaa niiden resurssien puit-

teissa, jotka kulloinkin vallitsevat. Kerhon ohjaajien vaihtuessakin kerhomalli säilyy, jolloin toiminnan tavoitteellisuus ja pedagogisuus eivät kärsi toiminnan järjestämiseen liittyvistä mahdollisista muutoksista.

Kehittämistehtävänämmen olleen kerhomallin rakentaminen lähti liikkeelle kerhon rungon suunnittelusta. Suunnittelun pohjana käytimme Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueita sekä tämän opinnäytteen teoriaosiossa esiteltyä taustatietoa kulttuurisesta moninaisuudesta sekä maahanmuuttajalasten erityistarpeista. Testasimme valmista kerhomallia käytännössä pitämällä itse kuuden kerran intensiivisen kerhojakson vuoden 2019 alussa. Kerhomallimme on niin ikään jaettu kuuteen teemaan. Halusimme testata jokaista teemaa kerran, mutta käytännössä myöhemmin kerhomallia toteutettaessa samaa teemaa voidaan jatkaa useammalla eri kerhokerralla osallistujien tarpeiden ja lähtökohtien mukaan.

Kerhotoiminta toteutettiin Lappeenrannan Me-talolla, jossa myös maahanmuuttopalveluiden kotivanhempien kielikerho järjestetään. Tarkoituksenamme oli havainnoida kerhotoimintaa ja arvioida havaintojemme perusteella sen onnistumista. Havaintojen kirjaamiseen käytimme yhteistä kerhopäiväkirjaa, johon jokainen kirjoitti havaintojaan.

Käytännön toteutuksen osuus opinnäytteestämme jäi ohueksi kerhon vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Toteutimme kuitenkin toimintaa mahdollisuuksien mukaan paikalla olleiden lasten ja heidän vanhempiansa kanssa. Syksyllä 2018 kerhon osallistujamäärä oli ollut runsas, mutta vuoden vaihteessa moni osallistuja oli siirtynyt päiväkotiin vanhempiansa päästyä kokopäiväisiin kieliopintoihin. Koska käytännön kokemuksia kerhon toteutuksesta ei kertynyt riittävästi, jotta pelkästään niitä olisi voitu käyttää mallin muokkaamisessa hyödyksi, malli pohjautuu pääasiassa teoreettiselle perustelulle. Taustaselvityksemme varhaiskasvatussuunnitelmien tavoitteista ja sisällöistä sekä asiakkaiden tarpeet ja toiveet ovat valmiin kerhomallimme perustana. Palaamme havaintoihimme tämän opinnäytteen tuloksissa sekä pohdintaosiossa, jossa niiden käsittely etenkin tulevia tutkimustarpeita ajatellen on hedelmällistä.

Lähestymme kerhotoiminnan kuvausta sosiaalipedagogisesta näkökulmasta. Cameron ja Moss (2011) kirjoittavat teoksessaan *Social Pedagogy and Working with Children and Young People*, että eräs tärkeä periaate lapsen kasvattamisessa on huomioida lapsi kokonaisuudessaan. Sosiaalipedagoginen kasvatusnäkökulma yhdistelee filosofista ajattelua hyvän elämän tavoitteista, psykologista ja biologista ajattelua yksilöiden ja ryhmien voimavarojen ja tarpeiden ymmärtämisestä sekä kulttuuri- ja sosiaalitieteellistä näkökulmaa sosiaalisten voimavarojen, arvojen ja vaatimusten ymmärtämisestä. On myös tärkeää nähdä lapset ja kasvattajat samassa tilassa, ei erillisinä hierarkkisinä hahmoina kaukana toisistaan. (Cameron & Moss 2011, 8–9.) Sosiaalipedagoginen näkökulma kuvaa kerhotoimintamme eettisiä periaatteita maahanmuuttajaperheen kohtaamisessa. Toiminta rakentuu asiakkaiden omien resurssien ja tarpeiden ympärille sekä edistää hyvää elämää voimavara-, lapsi- ja asiakaslähtöisesti.

Ryhdyimme suunnittelemaan kerhotoimintaa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueiden pohjalta. Halusimme sisällyttää kerhotoimintaan pedagogisia tavoitteita, joiden avulla maahanmuuttajalapsi saa laadukkaita kokemuksia suomalaisesta varhaiskasvatuksesta mahdollisimman monipuolisesti. Suunnittelimme toimintarungosta eheän kokonaisuuden, sillä eheytetyn pedagogisen toiminnan kautta asioita voidaan tarkastella ja tutkia mahdollisimman laaja-alaisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40). Näkemyksemme mukaan toimintatuokioiden tulee olla hyvin strukturoituja, jotta ne voidaan toteuttaa vaivattomasti. Myös ennalta sovituilla säännöillä ja käytännöillä on merkitystä tuokioiden onnistumisen kannalta.

Kerhotoiminnan läpäisevänä toiminta-ajatuksena on peilata Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laaja-alaisen oppimisen ulottuvuuksia. Näistä erityisesti arjen taitojen osuus korostui toiminnassamme. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa nousevat esiin erilaisten arjen taitojen harjoittelu sekä vastuullinen ja turvallinen toiminta oppimisympäristöissä (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018). Tämä näyttäytyi toiminnassamme konkreettisena ohjauksena esimerkiksi oman toiminnan säätelyssä ja yhteisten sääntöjen noudattamisessa.

Kerhossa opettelimme suomen kieltä leikin ja toiminnan avulla. Puhuesssa käyttimme selkokieltä ja nimesimme asioita ja esineitä lapsille. Käytimme myös elekieltä ja tukiviittomia. Toisto on oppimisen kannalta tärkeää, joten kerhosisällössä toistuivat samat asiat useammalla kerralla hieman eri näkökulmista. Esimerkiksi värejä ja numeroita käsiteltiin niin liikunnan kuin leikin keinoin.

Koimme tärkeäksi myös huomioida vanhempien osallisuuden ja halusimme tuoda näkyväksi varhaiskasvatuksen elementtejä, koska ne ovat kokemuksemme mukaan vanhemmille tuntemattomia. Tämä onnistuu tuomalla kerhotoiminnan osa-alueita esiin erilaisin havainnollistavin kuvin ja esittelemällä lasten tuottamia konkreettisia teoksia sekä ottamalla vanhemmat mukaan yhteiseen toimintaan.

Seuraavassa luvussa esittelemme kerhomallimme rakentumista sekä sen käytännön toteuttamiseen liittyviä havaintoja ja ohjeita. Oheisessa taulukossa 1 näkyvät kerhon teemat.

Teema	Sisältö
Taide	sokerimaalaus, värioppi, hienomotoriset taidot
Kierrätys	itsetehdyt soittimet, jätteiden lajittelu, siivoaminen, kestävä kehitys
Musiikki	soittimet, kielikylpy, tanssi
Liikunta	tempurata, värioppi, vuoron odotus, ohjeiden seuraaminen aikuisen esimerkillä
Leikki	ohjattu kauppaleikki, leikin siivoaminen, sanoittaminen
Ravinto	värioppi, perheiden osallistaminen, terveelliset elämäntavat, terveydenhoitajien tietoisuus

Taulukko 1. Kerhon teemat

4.1 Kerhon teemat

Kerhomallimme jakautuu taulukossa 1 kuvattuihin kuuteen temaattiseen osa-alueeseen, joissa suunnitelman lähtökohtana ovat olleet valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden viisi oppimisen aluetta. Oppimisen alueet eivät ole toisistaan irrallisia (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40), joten jokaisen teeman kohdalla on mahdollista toteuttaa useampaakin niistä osallistujien kulloistenkin tarpeiden ja mielenkiinnon kohteiden mukaisesti.

Oppimisen alueet ohjaavat suunnittelemaan ja toteuttamaan pedagogista toimintaa monipuolisesti ja eheytytysti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 40). Kerhomallimme pohjautuu pedagogiseen toimintaan, ja oppimisen alueita peilaamalla pystytään takaamaan lapsille mahdollisimman laajasti erilaisia kokemuksia. Lapsille tehdään pienemmässä mittakaavassa tutuksi niitä elementtejä, jotka ovat osa varhaiskasvatuksen toimintaa päiväkodeissa.

Teemoiksi valikoituivat taide, kierrätys, musiikki, liikunta, leikki sekä ravinto (Taulukko1). Olemme kirjanneet kerhomalliimme oppimisen alueet näkyviin sen mukaisesti, mikä tai mitkä alueista kyseisen teeman kohdalla ensisijaisesti painottuvat. Kuitenkin, kuten aikaisemmin olemme todenneet, oppimisen alueet limittyvät keskenään, ja jokaista teemaa voidaan lähestyä useamman eri oppimisen alueen kautta.

Teemojen valintaperusteina käytimme ensisijaisesti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueita siten, että jokainen niistä näyttäytyisi kerhomallissamme jollain tasolla. Teemoista toiset, kuten taide ja musiikki (oppimisen alueissa ilmaisun monet muodot) tai liikunta (kasvan, liikun ja kehityksen) olivat melko lailla itsestään selviä valintoja, sillä ne linkittyvät suoraan oppimisen alueisiin. Näitä toimintakokonaisuuksia myös toteutetaan kokemuksemme mukaan useimmissa päiväkodeissa säännöllisesti, joten niiden valinta teemoiksi oli tästäkin syystä perusteltua.

Leikki painottuu nykyisin yhä enenevässä määrin kaikessa varhaiskasvatuksen toiminnassa, näin myös kerhomallissamme. Teemoja lähestytäänkin kauttaaltaan leikin kautta, mutta korostaaksemme leikin tärkeyttä lapsen kehitykselle halusimme nostaa leikin myös omaksi temaattiseksi osa-alueekseen kerhomallissa.

Kierrätys ja kestävä kehitys ovat kokemuksemme mukaan näkyvästi esillä päiväkotien arjessa. Ympäristöasiat ovat myös tällä hetkellä julkisen keskustelun keskiössä ja poliittisen päätöksenteon kärkiaiheina, joten on perusteltua lähestyä tällaista yhteiskunnallisesti merkittävää aihepiiriä myös lasten arjen näkökulmasta. Tästä syystä yhdeksi kerhon teemaksi nousi kierrätys, joka linkittyy Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueisiin Tutkin ja toimin ympäristösämme sekä Minä ja meidän yhteisöimme.

Ravinto valikoitui teemaksi yhteistyötahomme vaikutuksesta. Terveystietä opiskelevat aikuiset kiinnostuivat tietoa terveydestä, ja näitä pidettiin tärkeinä. Halusimme nostaa terveelliset elämäntavat esille myös lasten kanssa, ja päätimme lähestyä aihetta ravinnon kautta. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden oppimisen alueista painottuvat tämän teeman kohdalla kasvan, liikun ja kehityn sekä minä ja meidän yhteisöimme. Ravintoaihe tarjoaa monipuolisuutensa vuoksi mahdollisuuden myös tehdä yhteenvetoa kerhon aikana opitusta, sillä ruoan kautta voidaan nostaa tarkasteluun muun muassa värejä, arkista perussanastoa, yhdessä toimimista, vuoron odottamista ja niin edelleen.

4.2 Keskeiset työskentelytavat kerhossa

Venla Järvelin (2017, 68) toteaa pro gradu -tutkielmassaan *“Tarvitaan pysyviä rakenteita kuminauhakiinnityksellä” – Toiminnallinen tapaustutkimus turvakampanjakijalasten varhaiskasvatuksesta*, että maahan muuttaneiden ja kansuomalaisten välinen vuorovaikutus on tehokkain tapa tutustua suomalaiseen kulttuuriin. Oleellisia Järvelinin tutkimuksesta esiin nousseita asioita olivat koko perheen kulttuurikasvatus ja vanhemmuuden tukeminen. Tuen tarjoaminen luonnollisesti ja sitä kautta lapsiperheen kotouttamisen edistäminen tapahtuu parhaiten lasten käytännön toiminnan ohella, mutta se vaatii osallisten keskinäistä luottamusta sekä hyviä ohjaajan motivointi- ja yhteistyötaitoja. Lisäksi kotouttamistehtävissä oleva kerho-ohjaaja on arvomaailmaltaan avoin ja syrjinnänvastainen. (Järvelin 2017, 68–72.)

Vuorovaikutus

Kokemustemme perusteella lapsen kohtaaminen ja vuorovaikutus ovat ensiarvoisen tärkeitä, jotta lapsi tuntee olonsa turvalliseksi vieraan, vierasta kieltä puhuvan aikuisen kanssa. Luottamus ja uskallus vieraan aikuisen kanssa kommunikointiin ei synny heti, vaan vaatii useamman kohtaamisen. Yhteistyön aloitteen tulee lähteä lapsesta. Hyvän vuorovaikutuksen ja luottavaisen suhteen syntyminen vaativat aikaa, joten ohjaajien tulee olla kärsivällisiä ja sensitiivisesti houkuttella lasta mukaan toimintaan.

Lapsi voi tuntea olonsa epävarmaksi tai jopa pelokkaaksi, jos ei ymmärrä, mitä hänelle puhutaan. Eleiden, ilmeiden ja kuvien avulla voidaan hälventää tätä pelkoa ja helpottaa yhteistä kommunikaatiota. Kuvia ja tukiviittomia on hyvä olla käytössä vain pieni määrä, ja niiden käytön on oltava johdonmukaista ja systemaattista. Kokemuksiemme mukaan lapsi pystyy omaksumaan rajallisen määrän uusia asioita kerralla.

Anni Piirainen on tutkinut graafisen kommunikaation ja tukiviittomien merkitystä varhaiskasvatuksessa opinnäytetyössään vuonna 2014. Tuloksista käy ilmi, että kommunikaatiota tukevia menetelmiä ei käytetä varhaiskasvatuksessa kovinkaan paljon, vaikka ne koetaan erittäin hyödyllisiksi ja lapsen vuorovaikutusta vahvistaviksi. (Piirainen 2014, 17–18.) Kokemuksemme kommunikaatiota tukevien menetelmien käytöstä on samansuuntainen. Käsityksemme tukiviittomien ja kuvallisen kommunikaation hyödyistä kannusti meitä panostamaan niiden käyttöön kerhotoiminnassa. Yhteisen kielen puuttuessa erilaiset konkreettiset kommunikaatiota tukevat keinot voivat nähdäksemme helpottaa vuorovaikutukseen ryhtymistä ja sen rakentamista.

Kerhotoiminnassa suuren haasteen tukiviittomien ja graafisen kommunikaation käytölle aiheuttaa lasten vaihtuvuus. Jos kerho on avoin kaikille, eivätkä perheet käy kerhossa säännöllisesti, lasten vaihtuvuus voi olla suurta. On tärkeää, että käytettävät tukiviittomat on sovittu etukäteen kaikkien kerhon ohjaajien kanssa, ja viittomien pitää liittyä selkeästi itse toimintaan. Tällä tavalla voidaan turvata tukiviittomien käytön yhdenmukaisuus ja jatkuvuus.

Yksi huomioitava seikka on lapsen eroahdistus, joka voi olla normaalia voimakkaampaa esimerkiksi aikaisempien elämäntapahtumien vuoksi (Lastenmielenterveystalo 2019). Monesti maahanmuuttajaperheet ovat hyvin irrallisia ympäröivästä yhteiskunnasta. Irrallisuus on voinut muodostaa perheenjäsenten välille vahvan riippuvuussuhteen (Järvelin 2017, 40). Kulttuurisista tai muista syistä lapsella ei ehkä ole ollut muita aikuisia, jotka olisivat häntä hoitaneet. Kerhon ohjaajan tulisi ymmärtää nämä seikat ja ottaa ne toiminnassa huomioon. Lasta ei saa painostaa, ja eroahdistuksessa auttamisen on tapahduttava sensitiivisesti ja empaattisesti.

Yhteistyö vanhempien kanssa

Luottamuksellisen suhteen luominen lapsen lisäksi hänen vanhempiinsa on hyödyksi. Lapsi huomaa, jos ohjaajalla ja vanhemmalla on hyvä keskusteluyhteys. Vanhempi on lapsen asioissa paras asiantuntija ja vanhemman luottamuksen saavuttamalla on helpompi luoda suhdetta myös lapseen.

Marjatta Kekkonen (2012) on tutkinut kasvatusyhteistyötä monesta eri näkökulmasta. Hän toteaa väitöskirjassaan, että suhteita luova kommunikaatio olisi paras tapa rakentaa kasvattajan, vanhemman ja lapsen välistä yhteistyötä. Lapsen toimijuus tulee näkyvämmäksi, avoimemmaksi ja tunnistettavammaksi jos hänen lähellään olevat aikuiset toimivat keskenään rakentavasti. Suhteita luovassa kommunikaatiossa kasvattajat, vanhemmat ja lapsi kehittävät yhdessä yhteistyölleen sopivia toimintamalleja. (Kekkonen 2012, 175.)

Vanhemmat on hyvä ottaa mukaan toimintaan. Silloin myös he saavat jonkinlaisen kosketuksen tulevaan päiväkotimaailmaan. Kerhotoiminnan lomassa neuvomme vanhempia varhaiskasvatukseen liittyvissä asioissa kuten päivähoitohakemuksen täyttämässä, säänmukaisessa pukeutumisessa ja päivärytmin rakentamisessa.

Pienryhmätoiminta

Raija Raittila (2013) on kirjoittanut artikkelin päiväkodin pienryhmätoiminnasta. Pohdintojensa aineistona hän on käyttänyt lastentarhanopettajien kanssa käymi-

ään keskusteluja. Artikkelissaan hän toteaa, että pienryhmätoiminnan myötä lapsilähtöinen suunnittelu mahdollistuu ja palvelun tarjonnasta tulee joustavampaa. (Raittila 2013, 76.)

Kerhokokemuksiemme perusteella voimme todeta, että pienryhmissä on helppompi havainnoida lapsia ja siten suunnitella toiminnasta lapsilähtöistä. Pienessä lapsiryhmässä on helppo rakentaa vuorovaikutusta ja kiinnittää lapsiin yksilöllistä huomiota. Pienryhmätoiminta mahdollistaa kerhotoiminnassamme yksilöivän työskentelyn, jossa lasten yksilölliset kehitystasot ja kiinnostuksen kohteet huomioidaan. Pienryhmätoiminta on mahdollista silloin, kun kerhossa on useampi ohjaaja.

Havainnointi

Taru Kivijärvi (2016) kirjoittaa maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukemisesta teoksessa *Varhaiskasvatuksen käsikirja*. Lapsen kehityksen havainnointi ja arviointi ovat pohjana lasten kanssa työskenneltäessä. Maahanmuuttajalasta havainnoimalla ja arvioimalla saamme tietoa siitä, minkälaista ohjausta ja tukea lapsi tarvitsee. Tavoitteellinen ja dokumentoitu havainnointi antaa myös tietoa lapsen kielen kehityksestä. Kasvattajalta vaaditaan havainnoinnissa tarkkuutta. On tärkeää huomata lapsen aktiivisuus, yritteliäisyys ja motivoituneisuus, sillä ne vievät oppimista eteenpäin. Ihmisten kohtaaminen ja vuorovaikutustaidot ovat monikulttuurisen varhaiskasvattajan tärkeimmät taidot. (Kivijärvi 2016, 258–260.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaankin, että kasvattajien tulee havainnoida lasten leikkiä, sillä se lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajatuksista ja kokemuksista (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018).

Kerhossa havainnointi tapahtui pääasiassa vuorovaikutuksellisesti leikin ja toiminnan lomassa. Kokemuksiemme mukaan leikki on paras keino saada selville mitä lapsi pohtii. Havainnoin tukena voi käyttää päiväkirjan lisäksi erilaisia menetelmiä, esimerkiksi leikin laadun arvioinnin lomaketta (SOCCA 2014) tai päiväkirjadokumentointia.

4.3 Aineisto, sen käsittely ja tulkinta

Opinnäytetyömme aineisto koostuu omista havainnoistamme, jotka olemme koonneet yhteiseen kerhopäiväkirjaamme, sekä suunnittelemastamme kerhomallista, joka on myös yksi keskeisistä kehittämistehtävämme konkreettisista tuloksista. Saimme tutkimusluvan 19.12.2018, minkä jälkeen aloimme systemaattisesti havainnoida lasten toimintaa kerhossa. Kerhon toimintakausi alkoi 7.1.2019. Kerhomallimme intensiivinen, havainnollinen ja tutkimusluvan alainen toteutusjakso alkoi 16.1.2019.

Jokaisella kerhokerralla paikalla oli vähintään kaksi opinnäytetyön tekijöistä. Tällä järjestelyllä pyrimme lisäämään havainnoinnin luotettavuutta. Yhden kerho-ohjaajan vetäessä toimintaa toinen pystyi keskittymään toiminnan havainnointiin. Havainnoista keskusteltiin yhdessä toiminnan jälkeen, ja pääasiat kirjattiin kerhopäiväkirjaan.

Kerhopäiväkirjaan ei kirjattu lasten nimiä tai heitä yksilöiviä tietoja. Läsnäolotiedot kirjattiin numeerisesti. Päiväkirjaa säilytettiin havainnointijakson sekä intensiivisen kerhototeutuksen ajan Me-talolla toimistotilan kaapissa, johon ulkopuolisilla ei ollut pääsyä. Toteutuksen päätyttyä päiväkirja otettiin säilytettäväksi opinnäytetyön tekijöiden haltuun.

Opinnäytetyön tulokset ovat syntyneet peilaamalla päiväkirjaan kirjaamiamme havaintoja ja kokemuksia opinnäytetyön teoriataustaan. Tarkastelemalla havaintoja teorian kautta pystyimme tuottamaan tulkintoja, jotka tukivat kerhomallin rakentamista. Intensiivijaksolla käyttämämme kerhon temaattinen runko toimi pohjana tuloksissa esittelemällemme kerhomallille. Tuloksiin paneudumme tarkemmin seuraavassa luvussa.

5 Tulokset

Tässä luvussa esittelemme opinnäytteen tuloksia. Olemme nostaneet tekstiin otteita kerhopäiväkirjastamme. Niiden kautta pääsemme käsiksi konkreettisiin havaintoihimme ja kerhon aikaisiin pohdintoihimme, joiden kautta olemme lähteneet purkamaan toiminnan tuloksia.

Kerhon ohjaaminen konkreettisen mallin avulla on yksinkertaista. Hyvä struktuuri eli suunnittelu, valmistelu ja lapsilähtöinen toteuttaminen takaavat sen, että kerho-ohjaajien aika ei mene suurpiirteiseen suunnitteluun. Vankka pedagoginen runko jättää tilaa yksittäisen kerho-ohjaajan suunnitelmallisuudelle ja asiakaslähteisyydelle, mutta takaa toiminnan tasaisen laadun. Tarkan mallin ei ole tarkoitus rajoittaa kerho-ohjaajien ja asiakkaiden luovuutta.

5.1 Havainnot kerhosta

Havaintomme, että suunnittelu ja valmistelu olivat keskeisiä tekijöitä kerhotoiminnan onnistuneessa toteuttamisessa. Toiminnan alussa tutustuimme toimintaympäristöön ja kerhon asiakkaisiin. Selvitimme toimintaa aiemmin ohjanneilta työntekijöiltä heidän kokemuksiaan ja asiakkaiden kerhohistoriaa. Pidimme tärkeänä selvittää, minkä ikäisiä lapsia kerhoon osallistuu, ja ymmärtää kunkin lapsen yksilöllinen kehitystaso.

Ennen kerhotoiminnan alkua työtehtävät jaettiin selkeästi. Tämä osoittautui tärkeäksi siksi, että se auttoi kerhon rakenteen säilyttämisessä. Ennen toiminnan aloittamista käyty keskustelu takasi myös sen, että kaikki kerhossa toimivat aikuiset jakoivat käsityksen siitä, mitä toiminnan tarkoitus ja tavoitteet ovat. Lastenhoitaja vastasi pääasiassa vauvojen perushoidosta, ja pedagogiset kerho-ohjaajat keskittyivät suunnitellun toiminnan ohjaamiseen.

Toiminnan alussa tilan asettamat haasteet konkretisoituivat. Havainnoituamme lapsia ja heidän tarpeitaan päädyimme muuttamaan kerhotilan huonekalujen järjestystä. Halusimme tehdä tilasta eheän, kodinomaisen ja turvallisen kaiken ikäisille lapsille. Toimintaympäristöä muokkaamalla pystyimme jatkossa paremmin keskittymään toiminnan toteuttamiseen ja lasten havainnointiin, jotka muodostuivat kerhomallin rakentamisen näkökulmasta keskeisimmiksi tekijöiksi.

Suomen kielen kerhon opetustila sijaitsi viereisessä huoneessa, mikä aiheutti levottomuutta lapsissa. Levottomuus näkyi etenkin vaelteluna huoneiden välillä. Monilla lapsista oli tarve tarkistaa oman vanhemman olemassaolo kesken toiminnan, minkä tulkitsimme johtuvan eroahdistuksesta. Havainnoissamme nousivat esiin levottomuuden asettamat haasteet toiminnalle ja toistuvien katkosten vaikutus jatkuvuudelle.

Uudenlainen musiikki ja kovat äänet pelottivat lapsia, kun laitoimme ensimmäistä kertaa suomalaista lastenmusiikkia soimaan. Tämä on kokemuksiemme mukaan reaktio, joka lapsilla syntyy päiväkotitoimintaan ensi kertaa osallistuessa, kun kaikki on vierasta ja outoa. Lähestymme jatkossa musiikkikasvatusta pienemässä mittakaavassa lasten oman, tutun musiikin kautta. Kerhopäiväkirja.

Yllä kuvattu ote kerhopäiväkirjastamme kuvaa tapaamme toimia kerhossa. Aktiivisen havainnoinnin pohjalta pystyimme mukauttamaan toimintaamme lapsilähtöisesti lasten tarpeita vastaavaksi. Musiikkipäivä osoitti meille konkreettisesti sen, miten kokonaisvaltaisesti uutta tällainen toiminta lapsille on. Havaitsimme, että lähtemällä liikkeelle lapsille jo tutuksi tulleista asioista, pystyimme vähitellen ottamaan toimintaan mukaan myös uusia elementtejä, jolloin tilanne ei muodostunut lapsille niin kuormittavaksi.

Lapsilähtöisyys ja lasten yksilöllinen huomioiminen nousivat tärkeiksi kerhomme toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi. Havaitsimme pian, että kaikki eivät pysty osallistumaan toimintaan keskenään samalla tavalla erilaisten lähtökohtiensa vuoksi. Tällöin on tärkeää pystyä havainnoinnin kautta löytämään lapsen yksilölliset tarpeet, joita voi lähteä tukemaan ohjauksen keinoin. Lapsen kuuleminen ja herkkyys havainnoinnissa korostuvat näissä tilanteissa.

Eräs lapsi ei tänään halunnut tulla mukaan ohjattuun toimintaan, mutta pyysi minua pelaamaan jalkapalloa kahdestaan toisaalle. Ajattelen, että lapsi ilmaisee luottamusta ja kiinnostusta minua kohtaan, vaikka ei ole vielä valmis suunniteltuun ryhmätoimintaan. Lapsi vilkutti ja hymyili päivän päätteeksi. Hyvä päivä. Kerhopäiväkirja.

Edellä olevasta katkelmasta käy ilmi myös se, millä tavalla saimme palautetta kerhotoiminnastamme. Lapsilta saatu palaute oli suoraa ja välitöntä. Koimme kerhon aikana monia pieniä arkisia onnistumisia, jotka konkretisoituivat meille toimintaan osallistumisena, vuorovaikutuskontaktina lapseen sekä pieninä eleinä ja ilmeinä.

Vuorovaikutuksessa korostui yhteisen kielen puute lasten ja heidän vanhempiensa kanssa. Meille aikuisille maailma jäsenyy kielellisesti, ja koimme haastavaksi rakentaa yhteyttä lapsiin, jotka eivät puhuneet lainkaan suomea eivätkä välttämättä vielä edes omaa äidinkieltään.

Yritimme innostaa lasta mukaan puhumalla ja kertomalla, mitä voisi tehdä. Lapsen äiti oli paikalla ja sanoi, ettei lapsi ymmärtänyt. Kerhopäiväkirja.

Havaitsimme, että puhutun kielen tueksi tarvitaan konkreettisia visuaalisia välineitä kommunikoinnin tueksi. Tällaisia ovat esimerkiksi kuvat, erilaiset lelut ja välineet sekä tukiviittomat. Koimme onnistumisia vuorovaikutuksessa silloin, kun pystyimme vähentämään ja rauhoittamaan puhettamme ja tukemaan sitä konkreettisten välineiden avulla. Puhetulvan sijaan rauhallinen lelujen ja toiminnan sa-noittaminen tuottivat parhaita tuloksia.

5.2 Kerhomalli ja sen soveltaminen

Kerhorungon sisällöt ovat helposti muokattavissa esimerkiksi lasten määrän, iän tai erityistarpeiden mukaisesti. Kerho-ohjaajan on havaittava, milloin toimintaa on muokattava lapsen tarpeiden mukaan. Joustavuus, kärsivällisyys, havainnointikyky ja luovuus ovat taitoja, joita kerho-ohjaaja tarvitsee ohjaustyössään.

Konkreettinen sisällönmuokkaus on teemakohtaista. Taide, askartelu, musiikki, liikunta, leikki ja ravinto ovat varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueista nostettuja teemoja, joiden toimintoja voi toteuttaa jokaisen lapsen ikä- ja kehitystason, kulttuurin ja lapsen omat kiinnostuksen kohteet huomioivasti.

Toimintaa voidaan tuottaa pienryhmälle tai suurelle ryhmälle, pienille tai isoille lapsille, yhden tai monen ohjaajan ohjaamana. Lasten yksilöllinen tunteminen edesauttaa koko lapsiryhmälle sopivan toiminnan rakentamista ja toteuttamista. Kokemuksiemme mukaan se on myös haaste. Lasten vaihtuvuus aiheuttaa ryhmädynamiikan muotoutumiselle haasteita, mutta toisaalta tuo toimintaan monimuotoisuutta.

Kerhomallia voi pitää suuntaa-antavana. Teemojen perusteltu valinta ja niiden tarkastelu Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta tukee pedagogisen

tavoitteellisuuden toteutumisesta. Käytännön toiminnassa ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista noudattaa tarkasti omaa toteutustamme, vaan esimerkiksi taidepäivän ohjelmaan voi hyvin kuulua muutakin taiteen tekemistä kuin sokerimaalaus. Yhtä hyvin voidaan valita käyttöön vaikkapa sormivärit tai puuvärikynät. Tärkeintä on peilata toteutettavaa toimintaa tavoitteisiin.

Ohessa esittelemme konkreettisen taulukkomuotoon puettun kerhomallimme. Taulukkoon 2 olemme kuvanneet intensiivijakson mukaisen kerhotoiminnan toteutuksen sisältöineen. Taulukkoon ovat kuvattuna myös toiminnan tavoitteet ja Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisten oppimisen alueiden painottuminen eri teemojen kohdalla. Taulukkoon tutustumalla voi havaita kerhomallin sisältävän toistoa sekä tavoitteiden että aihekokonaisuuksien osalta. Osa tavoitteista läpäisee koko toiminnan, eikä laajimpia kerhotoiminnan taustaperiaatteita ole kuvattu taulukkoon. Niitä olemme käsitelleet tarkemmin tässä raportissa.

Pvm	Teema	Tavoitteet ja sisältö
16.1.2019	Taidepäivä: - sokerimaalaus - värioppi - hienomotoriset taidot	Vasu: Ilmaisun monet muodot Tavoite: Tuetaan kuvallisen ilmaisun kehittymistä, tutustutaan taiteen tekemiseen, kehitetään hienomotorisia taitoja, opetellaan perusvärejä. Sisältö: Tehdään lasten kanssa sokerimaalauksia. Maalauksissa käytetään sokerilientä ja vesivärejä. Opetellaan samalla tuntemaan perusvärejä.
21.1.2019	Kierrätyspäivä: - itsetehdyt soittimet - jätteiden lajittelu - siivoaminen -kestävä kehitys	Vasu: Tutkin ja toimin ympäristössämme/minä ja meidän yhteisömmme Tavoite: Tutustutaan siihen, miten Suomessa hoidetaan ympäristöä ja miten jätteiden lajittelu toimii. Kehitetään hienomotorisia taitoja, opitaan ryhmätaitoja (omien lelujen siivoaminen). Sisältö: Tehdään vessapaperirullista lasten kanssa soittimet. Soittimen sisälle tulee joko herneitä tai riisiä. Rulla päällystetään värikkäillä papereilla ja teipillä. Harjoitellaan omien lelujen siivoamista paikalleen ja jätteiden lajittelua.
23.1.2019	Musiikkipäivä: - soittimet - kielikylpy - tanssi	Vasu: Ilmaisun monet muodot Tavoite: Tuetaan musiikillisen ja kehollisen ilmaisun kehittymistä, opetellaan suomalaisia lastenlauluja, kehitetään motoriikkaa. Sisältö: Tutustutaan laululeikkikulttuuriin laulamalla ja soittamalla päiväkodista tuttuja suomalaisia lastenlauluja. Musiikkiin tutustutaan rytmien, laulun, soittamisen ja tanssin kautta.

28.1.2019	Liikuntapäivä: - tempurata - värioppi -vuoron odotus -ohjeiden seuraaminen aikuisen esimerkillä	Vasu: Kasvan, liikun ja kehityn Tavoite: Innostetaan liikkumaan monipuolisesti ja kokemaan liikunnan iloa. Harjoitetaan tasapainoa ja karkeamotorisia taitoja. Sisältö: Rakennetaan saliin tempurata, jossa voi monipuolisesti liikkua. Motoriikkaa harjoitetaan erilaisilla tasapainoilutehtävillä ja hyppimisellä. Käden ja silmän yhteistyön harjoittamista hernepuskien heittämisellä.
30.1.2019	Leikkipäivä: - ohjattu kauppa-leikki - leikin siivoaminen -sanoittaminen	Vasu: Kielten rikas maailma/minä ja meidän yhteisö Tavoite: Vahvistetaan kielellisten taitojen kehittämistä, harjoitellaan arjen ruokasanastoa, opetellaan ryhmässä leikkimistä ja toimimista. Sisältö: Leikitään ohjattua kauppa-leikkiä leikkiruokien ja -rahojen kanssa. Isosta pahvilaatikosta tehdään kauppa tai kioski.
4.2.2019	Ravinto: - värioppi - perheiden osallistaminen - terveelliset elämäntavat - terveydenhoitajien tietoisuus	Vasu: Kasvan, liikun ja kehityn/minä ja meidän yhteisö Tavoite: Edistetään myönteistä suhtautumista ruokaan ja tuetaan monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Sisältö: Järjestetään kahvitauon ajaksi vihannes-/hedelmämaistelua. Terveystietoisuusopiskelijat pitävät tietoisuuskun terveellisistä ruokatottumuksista.

Taulukko 2. Kerhomalli

6 Pohdinta

Kokemustemme perusteella etenkin kotona lapsiaan hoitavat maahanmuuttajat jäävät helpommin paitsi sekä sosiaalisesta vuorovaikutuksesta että uuden kielen oppimisesta. Kerhotoiminnan aikana huomasimme, että lapset ja vanhemmat nauttivat vuorovaikutuksesta toisten perheiden ja suomalaisten ohjaajien kanssa. Keskusteluissa kerroimme, mitä suomalainen varhaiskasvatus on. Opetimme perheille suomea ja tuimme heitä uuteen kulttuuriin sopeutumisessa. Kerhotoimintamme mahdollisti siis perheille varhaisen osallisuuden ja vuorovaikutuksen kokemuksia, jotka puolestaan tukevat kotoutumista uuteen maahan.

Kotoutumissuunnitelman tarkoituksena on nopeuttaa kotoutumista ja tukea siirtymistä eri palveluihin, jotta maahanmuuttajavanhempien työllistyminen ja opiskelun aloittaminen helpottuisivat. Olimme kerhotoimintaa suunnitellessamme mukana kehittämässä toimintaa, joka edesauttaa maahanmuuttajakotiäitien opiskelua ja työllistymistä. Täten mallimme mukainen kerhotoiminta asettuu luontevasti kotoutumissuunnitelman viitekehykseen. Kerhotoimintamme tavoitteena oli myös

tukea siirtymistä varhaiskasvatuspalveluihin. Tätä tavoitetta kohti suuntasivat lasten osalta erityisesti lastenkulttuurin ja varhaiskasvatuksen toimintakäytäntöjen tutuksi tekeminen ja perheen vanhempien osalta puolestaan toiminnasta ja varhaiskasvatuksen käytännöistä kertominen. Samalla maahan muuttanut perhe sai tukea uuden arjen ja rytmin rakentamiseen sekä tietoa esimerkiksi terveellisestä suomalaisesta ravinnosta ja säähän sopivasta vaatetuksesta.

Tavoitteena kotoutumisen edistäminen ja tukeminen varhaiskasvatukseen siirtymisessä ovat varsin laajoja ja moniulotteisia. Kerhotoiminnan kautta voidaan tavoittaa niistä eri tasoja ja osa-alueita, mutta yksin kerhotoiminnan kautta tavoitteet eivät täyty. Pidämme olennaisena sitä, että kerhotoiminta ajoittuisi oikea-aikaisesti sellaiseen perheen elämänvaiheeseen, jossa se edeltäisi luontevasti varhaiskasvatukseen siirtymistä. Luontevan jatkumon rakentaminen kotihoidosta kerhotoiminnan kautta varhaiskasvatukseen olisi nähdäksemme tarkoituksenmukaista, ja tällaisessa jatkumossa kerhomallimme hyödyt korostuisivat.

Lapsen ääni ja lapsen osallisuuden korostaminen ovat kerhotoimintamme kivi-jalka. Sensitiivinen työote sekä perheiden kohtaamisessa että pedagogiikan toteuttamisessa mahdollistivat asiakkaiden tarpeiden huomioon ottamisen. Tarkoituksena oli tuottaa lapsille suomalaisen lastenkulttuurin kokemuksia ja täten rohkaista ja valmistaa heitä suomalaiseen päiväkotiin siirtymisen suhteen. Tarjoamalla lapsille mahdollisuuksia osallistua ohjattuun toimintaan heille yksilöllisesti sopivilla tavoilla vastasimme sekä osallisuuden että tutustumisen tavoitteisiin. Antamalla varhaisia vuorovaikutuksen ja suomalaisen lastenkulttuurin kokemuksia vähensimme jännitystä, joka tuntui liittyvän varhaiskasvatukseen hakeutumiseen. Myös jännityksen vähentämisessä asiakaslähtöisyys ja sensitiivinen vuorovaikutus olivat keskeisessä asemassa. Koimme, että synnyttämällä luottamuksen kerho-ohjaajien ja asiakasperheiden välille pääsimme työskentelyssä etene-mään kohti kotoutumisen tavoitteita myönteisessä hengessä.

Varhaiskasvatukseen orientoivan kerhotoiminnan ohjaaminen antoi meille valta-vasti kokemusta monikulttuurisuustyöstä. Vuorovaikutusta rakennettiin tutustu-malla asiakkaiden kotikulttuuriin. Vastavuoroinen työskentely kasvatti luotta-

musta ja edisti yhteistyön syntymistä. Vuorovaikutus ja myönteiset asiakassuhteet olivat myös valtava voimavara kerho-ohjaajille auttaen jaksamaan ja löytämään motivaatiota työskentelyyn.

Maahanmuuttajien kanssa työskenneltäessä on oltava avoin, silloin asiakkaista saa valtavasti energiaa ja positiivisuutta työpäivään. Eräs gambialainen asiakas tuo kerhuhuoneeseen aina mukanaan auringon, kun hänen ranteessaan helisevät simpukat viestivät ulkomaista. Hän kertoi kotimaastaan ylpeästi. Heittäytyminen auttaa työssä jaksamisessa ja aidosti kuuntelemalla työskentely on hedelmällisempää. Kerhopäiväkirja.

Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry:n mukaisia arvoja ovat ihmisarvon ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja arvostaminen, asiakkaan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, osallisuuden edistäminen, henkilön kokonaisvaltainen huomioiminen sekä voimavarat ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus. (Talentia ry 2018.) Lastentarhanopettajan eettisten periaatteiden taustalla olevat arvot ovat samansuuntaiset: ihmisarvo, oikeudenmukaisuus, totuudellisuus ja vapaus (Lastentarhanopettajaliitto 2019). Yhdessä nämä muodostavat eettisen työskentelyn perustan myös kerhotoiminnassa. Näiden kahden ammatteettisen ohjeistuksen mukaisesti toimiessaan kerho-ohjaaja toteuttaa sosiaalista ja opetuksellista pedagogiikkaa. Monipuolinen osaaminen antaa varmuutta kohdata eri kulttuureista tulevia perheitä ja vastata heidän tarpeisiinsa.

Varhaiskasvatukseen orientoiva kerhotoimintamalli maahanmuuttajalapsille on hyvin suunniteltu, toiminnallisuutta korostava, joustava kerhorunko, jonka avulla eri tahot ja monikulttuurisesta ohjaustyöstä kiinnostuneet alan ammattilaiset voivat saada jäseneltyä tukea tavoitteelliseen lastenohjaustyöhön. Kokemuksiemme mukaan tätä kerhomallia voi toteuttaa esimerkiksi avoimen varhaiskasvatuspalvelun yhteydessä tai muissa palveluissa, joissa voi tavoittaa alle kouluikäisen juuri maahan muuttaneen pikkulapsiperheen. Tämä poliittisesti ja uskonnollisesti sitoutumaton, kulttuurista monimuotoisuutta korostava toimintamalli on käytettävissä monilla eri sektoreilla niin yksityisissä kuin kunnallisissakin organisaatioissa. Olennaista eivät ole ulkoiset puitteet tai taustaorganisaatio, vaan toiminnan ja kohderyhmän kohtaaminen.

Opinnäytetyön kehittämistehtävistä kerhomallin rakentaminen sai suuremman painoarvon kuin havaintoihin perustuva kerhokokemusten tuottaminen. Havaintojen vähäisyyden vuoksi luotettavien päätelmien tekeminen mallin käytännön toteutuksen osalta ei ole tässä vaiheessa mahdollista. Olisikin mielenkiintoista selvittää jatkossa tarkemmin ja laajemmin myös asiakasperheiden näkökulmaa ja kokemuksia kerhotoiminnasta.

Kerhomalli rakentui perustellusti Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kautta, sillä tavoitteena oli tukea siirtymää varhaiskasvatukseen. Kerhomallia suunnitellessamme perehdyimme laajasti varhaiskasvatusta ohjaileviin asiakirjoihin sekä valtakunnallisesti että paikallisesti ja erityisesti maahanmuuttajalasten näkökulmasta. Malli olisi ollut mahdollista rakentaa myös muilla perusteilla tai esimerkiksi kokonaan asiakaslähtöisesti. Tällöin tavoitteet ja mallin tarkoitus olisivat voineet olla hieman erilaiset kuin tässä opinnäytetyössä. Mallia voisi kehittää edelleen esimerkiksi asiakaspalautteen kautta tai kerhotoimintaa järjestävän organisaation resurssien ja mahdollisuuksien mukaisesti. Toiminnan laajentaminen esimerkiksi toimintakauden kestäväksi olisi mahdollista ja vaatisi jonkintasoista muokkausta. Toisaalta tämä onkin kerhomallimme tausta-ajatus – sovellettavuus on ollut alusta asti tärkeä kriteeri mallille.

Aihetta voisi lähestyä jatkossa laajemminkin esimerkiksi tutkimalla edelleen, millaisia tuloksia kerhotoimintaan osallistuminen tuottaa pitkällä tähtäimellä. Onko pedagogisen, tavoitteellisen kerhotoiminnan kokemuksista hyötyä lapsen siirtyessä kotihoidosta päiväkotiin? Olisi mielenkiintoista tarkastella kokemuksia ja hyötyjä sekä asiakasperheiden että varhaiskasvatushenkilöstön näkökulmasta.

Lähteet

Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H., Polvinen, M., Laaksonen, R. & Lamberg, K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf>. Luettu 23.3.2019.

Alila, K. & Portell, T. 2008. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:14. Leikkitoiminnasta avoimeen varhaiskasvatukseen. Avointen varhaiskasvatuspalvelujen nykytila ja kehittämistarpeet 2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Cameron, C. & Moss, P. 2011. *Social Pedagogy and Working with Children and Young People*. London: Jessica Kingsley Publishers.

Eerola-Pennanen, P., Vuorisalo, M. & Raittila, R. 2017. Johdatus varhaiskasvatukseen. Teoksessa Koivula M., Siippainen A. ja Eerola-Pennanen P. (toim.) 2017. Valloittava varhaiskasvatus. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Vastapaino Oy, 21–35.

Eksote 2019a. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos. Sosiaalipalvelut. Maahanmuuttajat. Etelä-Karjalan kotouttamissuunnitelma 2017–2020. <http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/Documents/Etelä-Karjalan%20kotouttamisohjelma%202017-2020.pdf>. Luettu 11.3.2019.

Eksote 2019b. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos. Sosiaalipalvelut. Maahanmuuttajat. Maahanmuuton tilastoja. <http://www.eksote.fi/sosiaalipalvelut/maahanmuuttajat/maahanmuuton-tilastoja/Sivut/default.aspx>. Luettu 1.4.2019.

Encyclopedia of Chicago 2005. Entries. Playground Movement. <http://www.encyclopedia.chicagohistory.org/pages/976.html>. Luettu 15.4.2019.

Heino-Kukkurainen, M. 2019. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveystieteiden keskuslaitos. Maahanmuuttopalvelut, palveluesimies. Haastattelu. 9.1.2019.

Järvelin, V. 2017. "Tarvitaan pysyviä rakenteita kuminauhakiinnityksellä". Toiminnallinen tapaustutkimus turvapaikanhakijalasten varhaiskasvatuksesta. Tampereen yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Pro gradu -tutkielma.

Kivijärvi, T. 2016. Maahanmuuttajataustaisen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Hujala, E. ja Turja, T. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 258–260.

Kekkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena. Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tampereen Yliopisto. Kasvatustieteiden yksikkö. Väitöskirja.

Kerhopäiväkirja 2019. Havaintojen pohjalta keränneet Gestranus, A., Lipsanen, L., Pursiainen, L. ja Takkinen, T.

Kerkkänen, H. 2012. Ei rasismille. Mitä on rasismi. Monikulttuurisuus käytännössä. Punainen Risti. <https://www.eirasismille.fi/sisalto/millaista-suomalainen-monikulttuurisuus-k%C3%A4yt%C3%A4nn%C3%B6ss%C3%A4>. Luettu 8.4.2019.

Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.

Lappeenrannan suomi toisena kielenä (S2) opetussuunnitelma varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa 2017. <https://peda.net/lappeenranta/varhaiskasvatus/kehittaminen/stko/stko2:file/download/ae54f67ea545d05f05759659e73c495816aaabe4/S2suunnitelma2017-2.pdf>. Luettu 11.3.2019.

Lastenmielenterveystalo 2019. Mieliala- ja ahdistuneisuushäiriöt. Ahdistuneisuushäiriöt. https://www.mielenterveystalo.fi/lapset/ammattilaisille/hairiot/mieliala_ja_ahdistuneisuushairiot/Pages/ahdistuneisuushairiot.aspx. Luettu 17.04.2019.

Lastentarhanopettajaliitto 2019. Lastentarhanopettajan ammattietiikka. <https://docplayer.fi/19534162-Lastentarhanopettajan-ammattietiikka.html>. Luettu 6.4.2019.

Maahanmuuttovirasto 2019. Tilastot. <http://tilastot.migri.fi/#applications>. Luettu 22.3.2019.

Mielenterveystalo 2018. Aikuiset. Oppaat. Tietoa maahanmuuttajille. Miltä maahanmuutto tuntuu? https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/maahanmuuttajat/Pages/milta_maahanmuutto_tuntuu.aspx. Luettu 2.11.2018.

Mustonen, P. 2007. Pompottelua ja osallisuuden kaipuuta. Maahanmuuttajien kokemuksia asiakaslähtöisyydestä ja sen toteutumisesta sosiaalityössä ja muissa julkisissa hyvinvointipalveluissa. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

Mäkelä, J. (n.d.). Pedagoginen sensitiivisyys. Lasso-tutkimusryhmä. Verkko-dokumentti. http://www.asiantuntijapaivat.fi/files/3127/Pedagoginen_sensitiivisyys_Jukka_Makela.pdf. Luettu 2.5.2019.

OECD 2018. Finland must focus on integrating migrant women and their children to boost their contribution to the economy and society. <http://www.oecd.org/finland/finland-must-focus-on-integrating-migrant-women-and-their-children-to-boost-their-contribution-to-the-economy-and-society.htm>. Luettu 5.4.2019.

OPH 2019. Opetushallitus. Kasvatus, koulutus ja tutkinnot. Varhaiskasvatus. https://www.oph.fi/koulutus_ja_tutkinnot/varhaiskasvatus. Luettu 2.4.2019.

Piirainen, A. 2014. Graafinen kommunikaatio ja tukiviittomat varhaiskasvatuksen S2-opetuksen tukena. Metropolia Ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) 2013. Varhaiskasvatuksen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino, 69–94.

Rastas, A., Huttunen, L. & Löytty, O. 2005. Suomalainen vieraskirja, kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, E. J. 2015. Stressin säätely. Kehityksen, vuorovaikutuksen ja oppimisen ydin. Juva: Bookwell Oy.

Salonen, K., Eloranta, S., Hautala, T. & Kinos, S. 2017. Kehittämistoiminta ja kehittämisen menetelmiä ammatillisessa korkeakoulutuksessa. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.

SOCCA 2014. Leikkihavainnointi: Lapsen leikin havainnointilomake. http://www.socca.fi/files/4631/LEIKIN_LAADUN_ARVIOINTITAU-LUKKO_vs7_suomeksi.pdf. Luettu 17.4.2019.

Suomen mielenterveysseura 2015. Materiaalit. Raportit. Opas maahanmuuttajien parissa toimiville. https://www.mielenterveysseura.fi/sites/default/files/materials_files/opas_maahanmuuttajien_parissa_toimiville.pdf. Luettu 8.4.2019.

Talentia ry. 2018. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. PunaMusta Oy. http://talentia.e-julkaisu.com/2017/eettiset-ohjeet/docs/Talentia_Etiikkaopas_2017.pdf. Luettu 6.4.2019.

TEM 2019. Työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttaminen. Kotouttamisen käsitteet. <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>. Luettu 8.4.2019.

Tervola, J. 2016. Kotihoidon tuki vai kotouttaminen? Sosiaalivakuutus. Tutkimus ja tilastot. <https://sosiaalivakuutus.fi/kotihoidon-tuki-kotouttaminen/>. Luettu 9.11.2018.

THL 2019. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Maahanmuuttajat ja monikulttuurisuus. Käsitteet. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/tyokalu/kasitteet>. Luettu 8.4.2019.

Tilastokeskus 2017. Maahanmuutto. Maahanmuuttajat väestössä. Ulkomaan kansalaiset. <https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulkomaan-kansalaiset.html>. Luettu 6.11.2018.

Turja, L. 2016. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa: Hujala, E. ja Turja, T. (toim.) 2016. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 38–55.

Turunen, T. 2017. Lastentarhanopettajien kokemuksia kotouttamisesta varhaiskasvatuksessa. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielma.

Varhaiskasvatuslaki 36/1973.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a

Väestöliitto 2018. Väestöntutkimuslaitos. Tilastoja. Maahanmuuttajat. Maahanmuuttajaperheet. http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/maahanmuuttajaperheet/. Luettu 6.11.2018.